

Зойка і Валерія

Іван Бунін

Переклад Олександра Грязнова

Взимку Левицький проводив увесь свій вільний час в московській квартирі Данилевських, влітку почав приїздити до них на дачу в соснових лісах по Казанській дорозі.

Він перейшов на п'ятий курс, йому було двадцять чотири роки, але у Данилевських тільки сам лікар говорив йому "колега", а всі інші звали його Жоржем або Жоржиком. Завдяки самотності і улюбливості, він постійно прибивався до якого-небудь дому, швидко ставав у ньому своєю людиною, гостем з дня на день і навіть з ранку до вечора, якщо дозволяли заняття, — тепер він став таким у Данилевських. І тут не лише господиня, а навіть діти, дуже повна Зойка і вухастий Гришка, ставились до нього, як до якогось дальнього і бездомного родича. На вигляд він був дуже простим і добрим, люб'язним і неговірким, хоч озивався дуже охоче на кожне слово, звернене до нього.

Пацієнтам Данилевського відчиняла двері літня жінка в лікарняному одязі, вони входили до просторої вітальні, що була встелена килимами і обставлена важкими старовинними меблями, і жінка одягала окуляри, з олівцем в руці суворо дивилась у свій щоденник і одним призначала день і годину майбутнього прийому, а інших вводила у високі двері приймальні, і там вони довго чекали виклику у сусідній кабінет, на допит і огляд до молодого асистента в цукрово-білому халаті, і тільки вже після цього потрапляли до самого Данилевського, у його великий кабінет з високим одром біля задньої стіни, на який він примушував декотрих з них залазити і лягати у найжалюгіднішій і незручній від страху позі: пацієнтів все бентежило – не тільки асистент і жінка в приймальні, де з такою гробовою повільністю, виблискуючи, гойдався мідний диск маятника в старовинному стоячому годиннику, але і весь поважний порядок цієї багатой, просторої квартири, це очікувальне мовчання прийальної, де ніхто не смів зробити зайвого подиху, і всі вони думали, що це якась зовсім особлива, позбавлена життя квартира і що сам Данилевський, високий, дебелий, грубуватий, навряд чи хоч раз на рік посміхається. Та вони помилялися: у тій жилій частині квартири, куди вели подвійні двері з вітальні праворуч, майже завжди стояв гамір від гостей, зі столу в їдальні не сходив самовар, бігала покоївка, додаючи до столу то чашок і склянок, то вазочок з варенням, то сухариків і булочок, і Данилевський навіть у години прийому нерідко пробігав туди по вітальні навшпиньках і, поки пацієнти чекали на нього, думаючи, що він жахливо зайнятий яким-небудь тяжкохворим, сидів, пив чай, говорив про них гостям: "Хай трошки почекають, матері їх біс!" Якимось, сидячи так і з усміхом поглядаючи на Левицького, на суху худорлявість і деяку гнучкість його тіла, на його злегка криві ноги і запалий живіт, на обтягнуте

тонкою шкірою лице у веснянках, яструбині очі і руде, кучеряве волосся, Данилевський сказав:

— А зізнайтесь, колего: адже є у вас якась східна кров, жидівська, наприклад, чи кавказька?

Левицький відповів зі своєю незмінною готовністю до відповідей:

— Зовсім ні, Миколо Григоровичу, жидівської немає. Є польська, є, можливо, ваша українська, — адже серед Левицьких є і українці, — чув від діда, ніби є і турецька, та чи це правда, один аллах знає.

І Данилевський задоволено розреготався:

— Ну от, я все-таки вгадав! Так що будьте обережні, дами і дівичі, він турок і зовсім не такий соромливий, як ви думаєте. Та й улюбливий він, як вам відомо, по-турецьки. Чия тепер черга, колего? Хто тепер дама вашого широкого серця?

— Дарія Тадієвна, — швидко залившись тонким вогнем, відповів Левицький з щиросердною усмішкою – він часто так червонів і посміхався.

Чарівно збентежилась, так що навіть її смородинові очі на мить ніби кудись пропали, і сама Дарія Тадієвна, миловида, з синюватим пушком на верхній губі і вздовж щік, в чорному шовковому чепчику після тифу, що напівлежала в кріслі.

— Що ж, це ні для кого не секрет і цілком зрозуміло, — сказала вона, — адже в мені теж східна кров...

І Гриша у захваті заволав: "А, спіймались, спіймались!", а Зойка вибігла у сусідню кімнату і з розгону впала на диван з розквашеними очима.

Дійсно, взимку Левицький був таємно закоханий у Дарію Тадієвну, а до неї мав деякі почуття і до Зойки. Їй було всього чотирнадцять років, але вона вже була дуже розвинута тілесно, особливо ззаду, хоч ще по-дитячому були ніжні і круглі її сизі голі коліна під короткою шотландською спідничкою. Рік тому її забрали з гімназії, не вчили і вдома, — Данилевський знайшов у неї зачатки якоїсь хвороби мозку, — і вона жила у безтурботному неробстві, ніколи не нудьгуючи. Вона була така ласкава з усіма, що навіть облизувалась. Вона була крутолоба, у неї був наївно-радісний, ніби завжди чимось здивований погляд маслянистих синіх очей і завжди вологі губи. При всій повноті її тіла було у ньому граційне кокетство рухів. Червоний бант, зав'язаний у її горіховому волоссі, робив її особливо принадною. Вона вільно сідала на коліна до Левицького – ніби несвідомо, по-дитячому – і, певне, відчувала, що потайки зазнає він, тримаючи її повноту, м'якість і вагу і відводячи очі від її голих колін під спідничкою у клітку. Іноді він не витримував, нібито жартома цілував її в щічку, і вона закривала очі, посміхаючись млосно і насмішкувато. Якось вона пошепки сказала йому під страшним секретом те, що тільки вона одна у світі знала про маму: мама закохана у молодого лікаря Титова! Мамі сорок років, але вона струнка, як дівчина, і дуже моложава, і обоє вони, і мама і лікар, такі красиві і високі зростом! Потім Левицький став неуважний до неї – почала з'являтися в домі Дарія Тадієвна. Зойка зробилась нібито ще веселішою, безтурботнішою, але не зводила очей ні з неї, ні з Левицького, часто з криком кидалась цілувати її, але так ненавиділа, що, коли та захворіла на тиф, кожного дня чекала

радісної звістки з лікарні про її смерть. А потім вона чекала її від'їзду – і літа, коли Левицький, звільнившись від занять, почне їздити до них на дачу по Казанській дорозі, де Данилевські жили влітку вже третій рік: вона потайки вела деяке полювання на нього.

І от літо прийшло, і він почав приїжджати кожного тижня на два, на три дні. Але тут незабаром приїхала гостювати племінниця тата з Харкова, Валерія Остроградська, якої ні Зойка, ні Гришка ніколи ще не бачили. Левицького послали рано вранці до Москви зустрічати її на Курському вокзалі, і зі станції він приїхав не на велосипеді, а сидячи з нею у візку станційного візника, стомлений, із запаленими очима, радісно схвилюваний. Видно було, що він ще на Курському вокзалі закохався в неї, і вона вже владно ставилася до нього, коли він діставав її речі із візка. Втім, збігши на ганок назустріч мамі, вона негайно забула про нього і потім не помічала його весь день. Вона здалася Зойці незрозумілою, — розбираючи речі в своїй кімнаті і сидячи потім на балконі за сніданком, вона то забагато говорила, то несподівано замовкала, думаючи про щось своє. Але вона була справжня малоросійська красуня! І Зойка приставала до неї з невгамовною настійливістю:

— А ви привезли з собою сап'янові чобітки і плахту? Ви одягнете їх? Ви дозволите називати вас Валечкою?

Але й без малоросійського одягу вона була дуже гарна: міцна, ладна, з густим темним волоссям, з оксамитовими бровами, що майже зрослися, з грізними очима кольору чорної крові, з гарячим темним рум'янцем на засмаглому обличчі, з яскравим блиском зубів і повними вишневими губами. Руки у неї були маленькі, але також міцні, рівно засмаглі, немов злегка закоптілі. А які плечі! І як виднілись на них під тонкою білою блузкою шовкові рожеві стрічки, що тримали сорочку! Спідниця була доволі коротка, зовсім проста, та на диво сиділа на ній. Зойка була так захоплена нею, що навіть не ревнувала Левицького, який перестав їздити у Москву і не відходив від Валерії, щасливий тим, що вона наблизилася його до себе, теж стала називати Жоржем і раз-у-раз щось наказувала йому. Далі дні пішли зовсім літні, гарячі, гості все частіше приїжджали з Москви, і Зойка помітила, що Левицький отримав відставку, сидить все більше біля мами, допомагає їй чистити малину, що Валерія закохалася в лікаря Титова, в якого потайки закохана мама. З Валерією взагалі щось сталося – коли не було гостей, вона припинила міняти ошатні блузки, як робила перше, інколи з ранку до вечора ходила в маминому пеньюарі і вигляд мала бридливий. Було жахливо цікаво: цілувалась вона з Левицьким до своєї закоханості в Титова чи ні? Гришка клявся, що бачив, як вона з Левицьким ішла якось перед обідом з купання по ялиновій алеї, пов'язана, як чалмою, рушником, як Левицький ніс, спотикаючись, її мокре простирадло і щось часто, часто говорив і як вона призупинилася, а він раптом схопив її за плече і поцілував у губи.

— Я сховався за ялиною, і вони не бачили мене, — гаряче говорив Гришка, витріщивши очі, — а я все бачив. Вона була страшно красива, тільки вся червона, було ще гаряче, і вона, звичайно, перекупалась, адже вона завжди по дві години сидить у

воді і плаває, я це теж піддивився, вона гола справжня наяда, а він говорив, говорив, от вже справді як турок...

Гришка клявся, але він любив вигадувати різні дурниці, і Зойка вірила і не вірила.

По суботах і неділях поїзди, що приходили на станцію з Москви, навіть вранці були переповнені людом, гостями дачників на вихідні. Іноді йшов той чарівний дощ крізь сонце, коли зелені вагони, обмиті ним, блищали, як новенькі, білі клубки диму з паровоза здавались особливо м'якими, а зелені верхівки сосен, які струнко і часто стояли за поїздом, закруглювались надзвичайно високо у яскравому небі. Приїжджі навперейми хапали на зритому гарячому піску за станцією візки з візниками і з дачною відрадою котились піщаними дорогами у просіках бору, під небесними стрічками над ними. Настало повне дачне щастя в бору, який без кінця вкривав довкола суху, злегка хвилясту місцевість. Дачники, що водили московських гостей гуляти, говорили, що тут бракує лише ведмедів, декламували "і смолою і сунцею пахне темний бір" і перегукувались, насолоджуючись своєю літньою безтурботністю, гультьяйством і вільністю одягу – косоворотками навипуск з вишитими подолами, довгими джгутами барвистих поясів, полотняними картузами: декотрого московського знайомого, якогось професора чи редактора журналу, бородатого, в окулярах, не відразу можна було і впізнати в такій косоворотці і в такому картузі.

Серед всього цього щастя Левицький був вдвічі нещасним, відчуваючи себе з ранку до вечора жалюгідним, обдуреним, зайвим. День і ніч він думав одне й те саме: навіщо, навіщо так швидко і безжалісно наблизилася вона його до себе, зробила чи то своїм другом, чи то рабом, потім коханцем, який повинен був задовольнятися не частим і завжди несподіваним щастям тільки поцілунків, навіщо говорила йому то "ти", то "ви", і як у неї вистачило жорстокості так просто, так легко раптом перестати навіть помічати його у перший же день знайомства з Титовим? Він соромився і від свого безсовісного знаходження у садибі. Завтра ж треба зникнути, потайки втекти у Москву, сховатися від усіх з цим ганебним нещастям обманутої дачної любові, таким очевидним навіть для прислуги в домі! Але при цій думці його так пронизувала згадка про оксамит її вишневих губ, що віднімалися руки і ноги. Якщо він сидів на балконі один і вона випадково проходила поруч, вона з надмірною простотою говорила йому на ходу щонебудь особливо незначне – "а де ж це тьотя? ви її не бачили?", — і він поспішав відповісти їй в тон, готовий заридати від болю. Якось, проходячи, вона побачила у нього на колінах Зойку, — яке їй було до цього діло? Та вона раптом шалено зблиснула очима, крикнула: "Не смій, гидке дівчисько, лазити на коліна чоловікам!" — і його охопила радість: це ревності, ревності! А Зойка не втрачала жодної нагоди, коли можна було десь у порожній кімнаті на бігу схопити його за шию і зашепотіти, виблискуючи очима і оближуючи губи: "Миленький, миленький, миленький!" Вона так спритно спіймала якось його губи своїм вологим ротом, що він цілий день не міг згадати її без хтивого здригання – і жаху: що ж це таке зі мною! як мені тепер дивитися в очі Миколі Григоровичу і Клавдії Олександрівні!

Двірі дачі, схожої на садибу, був великий. Праворуч від в'їзду стояла порожня стара

конюшня з сінником в надбудові, потім довгий флігель для слуг, з'єднаний з кухнею, за якої дивились берези і липи, ліворуч, на твердій, горбкуватій землі, просторо росли старі сосни, на галявинах між ними підіймались гігантські кроки і гойдалка, далі, вже під стіною лісу, був рівний крокетний майданчик. Дім, теж великий, стояв якраз навпроти в'їзду, за ним великий простір займала мішанина лісу і саду з похмуро-величною алеєю древніх ялин, що проходила серед цієї суміші від заднього балкону до купальні на ставку. І господарі, одні чи з гостями, завжди сиділи на передньому балконі, що вдавався в дім і був захищений від сонця. В той недільний гарячий ранок на цьому балконі сиділи тільки хазяйка і Левицький. Ранок, як завжди при гостях, здавався особливо святковим, а гостей приїхало багато, і покоївки, виблискуючи новими сукнями, раз-у-раз пробігали двором з кухні в дім і з дому в кухню, де поспіхом готувався сніданок. Приїхало п'ятеро: темноликий, жовчний письменник, завжди над міру серйозний і суворий, але пристрасний прихильник всіляких ігор; коротконогий і схожий на Сократа професор, що в п'ятдесят років щойно женився на своїй двадцятилітній учениці і приїхав разом з нею, тоненькою блондинкою; дуже ошатна маленька дама, прозвана Осою за свій зріст і худорлявість, злість і образливість, і Титов, якого Данилевський прозвав нахабним джентльменом. Тепер усі гості, Валерія і сам Данилевський були під соснами біля лісу, у їх прозорій тіні, — Данилевський курив у кріслі сигару, діти з письменником і дружиною професора носились на гігантських кроках, а професор, Титов, Валерія і Оса бігали, стукали молотками у крокетні кулі, перекликалились, сперечались, сварились. І Левицький з хазяйкою слухали їх. Левицький пішов був туди – Валерія негайно прогнала його: "Тьотя одна чистить вишні, підіть допоможіть їй!" Він ніяково посміхнувся, постояв, подивився, як вона, з молотком в руках, нагинається до крокетної кулі, як висить її чесучева спідниця над тугими литками в тонких панчохах палевого шовку, як повно і важко натягують її груди прозору блузку, під якою проглядає засмагле тіло круглих плечей, що здається рожевуватим від рожевих бретельок сорочки, — і побрів на балкон. Він був особливо безпорадним цього ранку, і хазяйка, як завжди, рівна, спокійна, ясна моложавим лицем і поглядом чистих очей, теж слухаючи з таємним болем серця голоси під соснами, скося поглядала на нього.

— Тепер руки і не відмиєш, — говорила вона, запускаючи скривавленими пальцями золочену виделку у вишню, — а ви, Жорже, завжди вмієте якось особливо замазуритися... Милий, чому ви весь час у кітелі, адже гаряче, могли б ходити в одній сорочці з поясом. І не голились днів зо десять...

Він знав, що його запалі щоки заросли червонявою щетиною, що він жахливо затаскав свій єдиний білий кітель, що студентські штани його лисняться і черевики не чищені, знав, як сутуло він сидить зі своїми вузькими грудьми і запалим животом, і відповідав, червоніючи:

— Правда, правда, Клавдіє Олександрівно, я неголений, як збіглий каторжник, взагалі зовсім опустився, безсовісно користуючись вашою добротою, пробачте, заради бога. Нині ж приведу себе до порядку, тим більше що давно пора мені в Москву, я вже

так загостювався у вас, що всім очі намозолив. Я твердо вирішив завтра ж їхати. Мене один товариш кличе до себе у Могильов, — пише, дивовижно живописне місто...

І нагнувся ще нижче над столом, почувши з крокету владний крик Титова на Валерію:

— Ні, ні, панянку, це не за правилами! Не вмієте ніжку на кулю ставити, б'єте по ній молотком — ваша провина. А двічі крокірувати не дозволяється...

За сніданком йому здавалось, що всі, хто сиділи за столом, вселились в нього — їдять, говорять, жартують і регочуть в ньому. Після сніданку всі пішли відпочивати в тіні ялинової алеї, густо всипаній слизькою глищею, покоївки потягнули туди килими і подушки. Він пройшов по гарячому двору до порожньої конюшні, піднявся стінною драбиною на її напівтемне горище, де лежало старе сіно, і впав у нього, намагаючись щось вирішити, став пильно дивитись, лежачи на животі, на муху, яка сиділа на сіні перед самісінькими його очима і спершу швидко рухала хрест-навхрест передніми ніжками, ніби вмивалась, а потім якось неприродно, із зусиллям почала задирати задні. Раптом хтось швидко вбіг на горище, відчинив і зачинив двері, — і, озирнувшись, він побачив у світлі слухового вікна Зойку. Вона стрибнула до нього, потонула в сіні і, задихаючись, зашепотіла, теж лежачи на животі і ніби злякано дивлячись йому в очі:

— Жоржику, миленький, я щось повинна вам сказати — жахливо для вас цікаве, надзвичайне!

— Що таке, Зоєчко? — спитав він, сідаючи.

— А ось побачите! Тільки спочатку поцілуйте мене за це — неодмінно!

І забила ногами по сіну, оголюючи повні стегна.

— Зоєчко, — почав він, не маючи сили від змученості душі стримати своє болісне розчулення, — Зоєчко, ви одна мене любите, і я вас теж дуже люблю... Але не треба, не треба...

Вона ще дужче забила ногами:

— Треба, треба, неодмінно!

І впала головою йому на груди. Він побачив над червоним бантом молодий блиск її горіхового волосся, відчув його запах і притиснувся до нього лицем. Раптом вона тихо і пронизливо скрикнула "ой!" і схопила себе ззаду за спідничку. Він скочив: — Що таке?

Вона, впавши головою в сіно, заридала:

— Мене щось страшно вкусило там... Подивіться, подивіться скоріше!

І, відкинувши спідничку на спину, спустила зі свого повного тіла панталончики:

— Що там? Кров?

— Та зовсім нічого немає, Зоєчко!

— Як немає? — крикнула вона, знову з риданням. — Подуйте, подуйте, мені дуже боляче!

І він, подувши, жадібно поцілував кілька раз ніжний холод широкої повноти її заду. Вона підскочила в божевільному захваті, виблискуючи очима і слізьми:

— Обдурила, обдурила, обдурила! І ось вам за це страшний секрет: Титов дав їй відставку! Повну відставку! Ми з Гришком все чули у вітальні: вони ідуть по балкону,

ми сіли на підлогу за кріслами, а він їй і говорить, жахливо образливо: "Пані, я не з тих, кого можна водити за носа. І до того ж я вас не люблю. Полюблю, якщо заслужите, а доти ніяких пояснень". Здорово? Так їй і треба!

І, скочивши, кинулась у двері і вниз по драбині. Він подивився їй услід.

— Я негідник, якого мало повісити! – сказав він голосно, ще відчуваючи на своїх губах її тіло.

Ввечері у садибі було тихо, настало заспокоєння, почуття родинності, — гості у шість годин поїхали... Теплі сутінки, лікарняний запах розквітлих лип за кухню. Солодкий запах диму і страв із кухні, де готують вечерю. І мирне щастя всього цього – сутінок, запахів – і мука її присутності, її існування біля нього, яка все ще щось обіцяє... мука любові до неї, що розриває душу, — і її безпошадна байдужість, відсутність... Де вона? Він зійшов з переднього балкону, слухаючи розмірений, з проміжками, виск і скрип гойдалки під соснами, пройшов туди – так, це вона. Він зупинився, дивлячись, як вона широко літає вгору і вниз, все тугіше натягуючи мотузки, силуючись злетіти до останньої висоти, і робить вигляд, що не помічає його. З виском кілець моторошно летить догори, зникає у гілках і, мов підстрелена, стрімко несеться вниз, присідаючи і розвіваючи поділ. От би спіймати! Спіямати і задушити, згвалтувати!

— Валеріє Андріївно! Обережніше!

Ніби не чуючи, злітає ще вище...

За вечерею на балконі, під гарячою яскравою лампою, сміялись над гостями, сперечались про них. Неприродно і злісно сміялась і вона, жадібно їла сир зі сметаною, знову без жодного погляду в його бік. Одна Зойка мовчала і все скося поглядала на нього, виблискуючи очима, що знали щось разом з ним одним.

Всі розійшлися і лягли рано, в домі не лишилось жодного вогню. Всюди стало темно і мертво. Непомітно прослизнувши відразу після вечері в свою кімнату, двері якої виходили на передній балкон, він почав складати свою білизну у заплічний мішок, думаючи: виведу тихо велосипед, сяду – і на станцію. Біля станції ляжу де-небудь на пісок до першого вранішнього поїзда... Хоча ні, так не можна. Вийде бозна-що, — втік, як хлопчисько, вночі, ні з ким не прощаючись! Треба чекати до завтра – і поїхати безтурботно, мов і не було нічого: "До побачення, дорогий Миколо Григоровичу, до побачення, дорога Клавдіє Олександрівно! Дякую, дякую за все! Так, так, у Могильов, дивовижно, кажуть, красиве місто... Зоечко, будьте здорові, мила, ростіть і веселіться! Гришо, дай потисну твою "чесну" руку! Валеріє Андріївно, всіх благ, не згадуйте лихом..." Ні, не згадуйте лихом ні до чого, нерозумно й безтактно, ніби якийсь натяк на щось...

Відчуваючи, що немає щонайменшої надії заснути, він тихо спустився з балкону, вирішивши вийти на дорогу до станції і розім'яти себе, пройшовши верст зо три. Та у дворі зупинився: теплі сутінки, солодка тиша, молочна білизна неба від безлічі дрібних зірок... Він пішов двором, знову зупинився, підняв голову: зоряність, що все глибше і глибше відходила у вись і там якась страшна чорно-синя темрява, провалля кудись... і спокій, мовчання, незрозуміла, велика пустеля, позбавлена життя і мети краса світу...

безмовна, вічна релігійність ночі... і він один, віч-на-віч з усім цим, в безодні поміж небом і землею... Він став внутрішньо, без слів молитися про якусь небесну милість, про чийсь жалість до себе, з гіркою радістю відчуваючи свою спорідненість з небом і вже деяке відсторонення від себе, від свого тіла... Потім, намагаючись затримати в собі ці почуття, подивився на дім: зірки відбиваються розплесканим блиском у чорному склі вікон – і у склі її вікна... Спить чи лежить, у тупому заціпенінні невідв'язної думки про Титова? Так, ось і її черга...

Він обійшов великий, невизначений в сутінках будинок, пішов до заднього балкону, до галявини між ним і двома страшними своєю нічною висотою і чорнотою рядами рухомих ялин з гострими верхівками у зорях. В темряві під ялинами розсипані непорушні зелено-жовті вогники світляків. І щось невиразно біліє на балконі... Він призупинився, вдивляючись, і раптом здригнувся від страху і несподіванки: з балкону долинув неголосний і рівний, без виразу голос: — Що це ви блукаєте ночами?

Він, у здивуванні, рушив і відразу розрізнув: вона лежить у качалці, в старовинній сріблястій шалі, в яку всі гості Данилевських кутали себе вечорами, якщо лишались ночувати. Від розгубленості він також спитав:

— А ви чому не спите?

Вона не відповіла, помовчала, піднялась і нечутно зійшла до нього, поправляючи плечем шаль, що сповзала:

— Пройдімося...

Він пішов за нею; спершу позаду, потім поруч, в темряву алеї, яка ніби щось приховувала у своїй похмурій непорушності. Що це? Він знову з нею наодинці, удвох, у цій алеї, в такий час? І знову ця шаль, що завжди сповзала з її плечей і колола кінчики його пальців своїми шовковими ворсинками, коли він поправляв її на ній... Пересилуючи судому в горлі, він вимовив:

— За що, навіщо ви так страшно мучите мене?

Вона захитала головою:

— Не знаю. Мовчи.

Він посмілішав і сказав голосніше:

— Так, за що і навіщо? Навіщо було вам...

Вона спіймала його повислу руку і стиснула її:

— Мовчи...

— Валя, я нічого не розумію...

Вона відкинула його руку, глянула ліворуч, на ялину в кінці алеї, що широко чорніла трикутником своєї мантиї:

— Пам'ятаєш це місце? Тут я вперше поцілувала тебе. Поцілуй же мене тут востаннє...

І, швидко пройшовши під віти ялини, поривчасто кинула на землю шаль.

— Іди до мене!

Відразу ж вслід за останньою хвилиною вона різко і бридко відштовхнула його і залишилась лежати, як була, тільки опустила підняті і розкинуті коліна і зронила руки

вздвж тіла. Він лежав ниць поруч з нею, припавши щокою до голок хвої, на які текли його гарячі сльози. У безмовній тиші ночі і лісів непорушною скибкою дині червонів оддалік, невисоко над неясним полем, пізній місяць.

У свої кімнаті він глянув запухлими від сліз очима на годинник і злякався: за двадцять хвилин друга! Поспішаючи і намагаючись не шуміти, він звів велосипед з балкону, тихо і швидко повів його двором. За ворітьми скочив у сідло і, круто зігнувшись, шалено запрацював ногами, стрибаючи на піщаних вибоїнах просіки, серед частої чорноти стволів, що бігла на нього з обох боків на передсвітанковому небі. "Запізнюся!" І він працював усе гарячіше, витираючи спітніле чоло згином руки: кур'єрський з Москви пролетів повз станцію – без зупинки – о другій п'ятнадцять, — йому залишалось всього декілька хвилин. Раптом, у напівсвітлі зорі, ще схожому на сутінки, визирнув у кінці просіки темний вокзал станції. Ось воно! Він рішуче звернув по дорозі ліворуч, вздовж залізничного шляху, звернув праворуч, на переїзд, під шлагбаум, потім знову ліворуч, поміж рейками, і понісся, грюкаючи по шпалах, під ухил, з-під якого назустріч йому вирвався, гримлячи і засліплюючи вогнями, паровоз.

13.10.1940